

OVER BESCHEIDENHEID

Serie Ongezien, ongehoord, ongekend

Deze derde adventszondag, jullie hoorden het, lieve mensen, heet in de kerkelijke traditie 'zondag Gaudete', dat is 'zondag verheug je'. Vandaag wordt dat in veel kerken, overal in de wereld gezongen: 'Verheug je, de Heer is nabij': kerstmis is nabij. Het is de zondag van de voorvreugde en de voorpret van kerstmis. En voorpret van een feest is vaak nog fijner dan het feest zelf met al z'n drukte en beslommingen. Hoe dan ook, we zijn deze tijd van het jaar meer dan anders bezig met geven en delen en met geschenken. Verleden week met Sinterklaas hebben we daar al een hoogtepunt van gevierd. Met kerstmis denken we een slag verder, gaan onze gedachten vooral ook uit naar de velen die, dichtbij en veraf - ongezien, ongehoord, onbekend - geen geschenken krijgen, die een tekort hebben aan veiligheid, voeding, behuizing, alles waaraan de meesten van ons hier meestal geen gebrek hebben. Natuurlijk kennen ook wij onze zorgen en problemen die vaak zwaar wegen. De kersttijd doet ons beseffen dat één van de beste manieren om met eigen zorgen en problemen om te gaan erin bestaat dat je je ook bezig houdt met de zorgen en problemen van anderen. Wat is het daarom vreselijk jammer dat we vanwege corona ook dit jaar weer geen Open Huis mogen houden. Hopelijk zullen we daar, samen en ieder persoonlijk, toch iets voor in de plaats stellen.

We hebben het deze adventsweken hier al herhaaldelijk gehoord: In het kerstverhaal behoren Jozef en Maria, wanneer hun kind geboren wordt, tot degenen die aan medemenselijkheid tekort komen. De medemens heeft ze naar een stal verwezen. De ellende van de kindermoord en de vlucht naar Egypte waarvan we vorige week al het voorspel hoorden verdwijnt in de kerstnacht achter engelenzang: 'Gaudete, verheug je'. Twee eenvoudige liederen worden de ouders van het mensenkind naar wiens geboortedag straks de hele wereldgeschiedenis - 'voor of na Christus' - in kaart zal worden gebracht. En de eerste bezoekers van het kind - voordat wijzen uit het Oosten door Gods ster op hem af worden gestuurd - zijn een stel herders, onbekende, arme liederen. 'De laatsten zullen de eersten zijn': dat is het begin van de Blijde Boodschap van het kind in de kribbe, van de mens die liefde en gerechtigheid gaat uitdragen, en - laten we dat vooral niet vergeten - van alle mensen voor en na Christus die in diezelfde geest leven: alleen liefde, en vooral ook voorgevoel van liefde, van gerechtigheid, van vrede kan de mensheid vooruit helpen, Het zal goed zijn in die geest straks weer naar Bethlehem te gaan.

De naam Bethlehem is zelf al veelbetekenend. In Bethlehem is immers al eerder sprake geweest van grote vreugde: koning David - een naam die in het Hebreeuws betekent: 'koning lieveling' - is er ooit geboren, als zoon van een herder. Bij Bethlehem horen herders, en herders zorgen niet voor aanzien of roem. Het Rijk van koning David heeft zich afgespeeld in Jeruzalem, daar gebeurde het allemaal, niet in het kleine Bethlehem, dat nog lang onbekend is gebleven. Pas toen, lang na de dood van koning David, het Messiasgeloof onder de Joden ontstond, zijn veel van hen gaan verkondigen dat de Messias net als David in Bethlehem het levenslicht zou aanschouwen. Lucas, de schrijver van het kerstverhaal, is duidelijk een aanhanger van dit geloof dat profeten zongen: in het boek Numeri ziet de profeet Bileam een ster die opkomt uit Jakob, uit Efrata, het land van Efraïm, waar Bethlehem in gelegen is. Fraaiere en duidelijker nog is de profeet Micha. Die ziener spreekt meestal over kwaad en oorlog, over een straffende God en mensen die vergeving nodig hebben. Maar als een parel in die harde oester klinkt daar onverwacht het prachtige stukje tekst dat we zojuist gehoord hebben: 'Uit jou Bethlehem in Efrata, te klein om tot Juda's geslachten te behoren, uit jou komt iemand voort die voor mij over Israël zal heersen (...) Hij zal de kinderen van Israël als een herder weiden (...). Hij brengt vrede': Dat is Joodse poëzie, later ook Christelijke poëzie, kerstpoezie.

Lang geleden heb ik Bethlehem mogen bezoeken. Dat was in 1967, vlak na de zesdaagse oorlog in Israël. Ik heb daar voor het eerst de zware teleurstelling te verwerken gekregen waar velen van ons tot op de dag van vandaag mee worstelen: ik was destijds één van de talrijke die dachten dat het Joodse volk na de afgrijselijke holocaust geen kwaad meer kon doen, maar moest toen in Israël zien hoe slecht de Joodse regering de Palestijnen behandelde. Het stemde me heel droevig. In die stemming bezocht ik ook Bethlehem. Er waren nagenoeg geen toeristen, een paar weken na de oorlog, en ik kreeg de gelegenheid om vanaf het dak van de geboortekerk uit te kijken over de omstreken van Bethlehem. Het was avond, en het werd donker, voor mij werd het op die zomeravond kerstmis. Het kan natuurlijk mijn verbeelding geweest zijn, maar ik zag de herders op de velden, voelde me even heel gelukkig en wist dat er hoop was, hoop op een verre, betere toekomst voor Israël, voor mezelf en voor de wereld. Het kerstverhaal is bovenal een boodschap van hoop. Er zijn voor mij daar geen engelen komen zingen, dat was niet meer nodig. Bethlehem is wel het mooiste moment van die reis geworden, het moment waarop ik zoiets als hoop op een betere toekomst terugvond.

Toen ik dan ook, kort na thuiskomst, in een Bijbelcollege hoorde dat het huidige Bethlehem in de tijd van Jezus geboorte helemaal nog niet bestond, dat het allemaal een verhaal was, dat Jezus van Nazareth waarschijnlijk ook in Nazareth geboren was, en in een gewoon huis, en zonder herders en koningen, heb ik als fan van Bethlehem en van het kerstfeest wel even moeten slikken. Gelukkig heeft de poëet in mij het toen gewonnen van de naïeve gelovige, en zing ik nog altijd met veel vreugde en overtuiging: transeamus usque ad Bethlehem: laat ons naar Bethlehem gaan.

Over die vreugde van het naderend kerstfeest gaat het dus deze zondag. We hoorden Paulus over het voorgevoel van kerstmis: Gaudete:

‘Verblijdt je altijd in de Heer,
Ik zeg jullie nogmaals: verblijdt je!
Laat iedereen jullie kennen als bescheiden mensen.
De Heer is nabij !’

Wat opvalt in die tekst: Paulus zegt wat er aan onze kerstvreugde ten grondslag zou moeten liggen: ‘Laat iedereen jullie kennen als bescheiden mensen,’ schrijft hij. We mogen ons uitbundig verblijden, maar uitbundig, echt open en vrij, kun je alleen zijn, weet Paulus, als je bescheiden bent, dus als je je plaats onder de mensen weet, als je weet wie jij bent - ‘één van velen, één met allen, niet meer of minder’ - en wie de anderen zijn, Om ons dat te doen begrijpen, gebruikt Paulus een Grieks woord dat in het latijn vertaald ‘modestia’ wordt: modestie, bescheidenheid: weten wat jouw plek en jouw modus, jouw manier van bestaan is. Dat klinkt misschien wat vaag, maar voor mij krijgt het woord modestia, modestie, bescheidenheid, zijn volle betekenis wanneer ik terugdenk aan mijn lessen Nederlands vroeger. aan de zogeheten modale werkwoorden die alle iets over onze modus, onze manier van zijn vertellen. We kennen ze allemaal, gebruiken ze honderden keren op een dag, bijna onnadenkend: willen: ik en jij willen liefgehad worden, kunnen: ik en jij kunnen de wees, de weduwe en de vreemdeling helpen, moeten: ik en jij moeten onze broeders hoeders zijn, mogen: ik mag anders dan anderen zijn, anders geaard, anders denkend, durven: mens durf te leven, zullen ook: we zullen doorgaan....Zo zijn Paulus’ woorden over vreugde en bescheidenheid voor mij gaan oplichten: als je niet alleen weet wat je wilt, maar ook wat je mag, en hopelijk wat je kunt, en wat je moet en misschien ook wat je durft, dan ken je je plaats onder de zon, dan ben je bescheiden, leef je als een goed mens, is er voor jou alle reden je te verheugen, en voor anderen om zich in jou te verheugen. Het zijn grote vragen waar we ook in de liturgie hier iedere zondag opnieuw bij stil staan. Wat wil je? Wat kun je? Wat mag je? Wat moet je? Wat zullen we? Ze horen samen, vormen samen een gedragscode, ons geloofspatroon. Het zijn vragen met een positievere, veelzeggende inslag dan de vragen die op zijn tijd ook in ons geweten klinken en waarmee veel gelovigen vroeger hier kwamen biechten: wat heb ik verkeerd gedaan? Heb ik gelogen, gestolen, mijn vrouw of man bedrogen? Die hulpwerkwoorden kunnen natuurlijk ook riskant zijn, zeker voor een predikant,. Ik herinner me bijeenkomsten van ons liturgisch team waar het voorlezen van de preek die je tien dagen later houden gaat een vast programmapunt is. Wanneer een van ons soms de euvele moed had daarin het woord ‘moeten’ te gebruiken, sprong een van de collega’s direct op en riep: ‘geen moeten, als je blijft’. Dat vond hij moralistisch, taal uit het verleden, pretentius in ieder geval gevaarlijk. Ik begreep hem wel maar vroeg dan toch: maar we moeten toch leven, we moeten toch liefhebben? We hadden allebei gelijk, de vergaderingen van het team zijn soms heel vrolijk. Je leert er ook best wat bescheidenheid.

Met het beantwoorden van die vragen blijven we waarschijnlijk een heel leven bezig: maar door er, juist met al het vallen en opstaan, steeds beter achter te komen wat je wilt, mag, kunt, zult, moet, durft, ga je inzien wie je bent, en word je een bescheiden, een goed mens. Als bescheiden mens begrijp je, denk ik, ook pas echt dat het een godsgeschenk is je leven te delen met anderen die het minder getroffen hebben dan jij. Gaudete. Ben blij dat je zo mag leven!

Tot slot dit nog: bescheidenheid maakt ons ego kleiner, maar onze geest groter, weidser. Kerken zijn er om die grotere, heilige geest uit te dragen, een geest die samen brengt en niemand uitsluit. Een geest die ons ervan bewust maakt dat echte levensvreugde niet alleen wordt gedeeld en gevierd met geliefden of vrienden, dat echte bescheidenheid ons, hoe dan ook, brengt naar mensen die, dichtbij of veraf, een tekort hebben aan voedsel, aan veiligheid, aan liefde. De grote opdracht die het kind van Bethlehem blijft uitdragen luidt: ‘Kindertjes, bemint elkaar!’ Dat mogen we samen, dat durven we samen, dat willen we samen, dat kunnen we samen, God zij dank. Moge ons dat de komende kersttijd tot zegen zijn.

Henk Hillenaar

We lazen Micha 5: 1-4 en Filippenzen 4: 4-7

Henk Hillenaar is bereikbaar via 'lt@dominicusamsterdam.nl' ('tav Henk Hillenaar')